

การเมืองดิจิทัล : การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ ทางการเมืองของคนกลุ่มใหม่ในโลกเสมือน¹ Digital Politics: Changes in Political Landscape of the New Generation in the Virtual World

ชัยพงษ์ สำเนียง²

Chaiyapong Samneang

- ¹ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย ให้มันจบที่รุ่นเรา: ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย ที่ผู้เขียนร่วมใน, อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ. (2564). ให้มันจบที่รุ่นเรา: ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย. โครงการวิจัยภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. และคนกลุ่มใหม่ในบทความนี้ไม่ได้หมายถึงช่วงอายุแต่ต้องการสื่อถึงความสนใจทางการเมืองแบบใหม่ผ่านการใช้ออนไลน์แบบต่าง ๆ ในการสื่อสารแลกเปลี่ยน
- ² อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัตนนคร

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการอธิบายการเปลี่ยนภูมิทัศน์ทางการเมืองแบบใหม่ในประเทศไทย เนื่องจากปรากฏการณ์ทางการเมืองในช่วงหลายปีที่ผ่านมาในหลายประเทศทั่วโลก เช่น อาหรับสปริงส์ (Arab Spring) การประท้วงในสหรัฐอเมริกา ต่างอาศัยเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ในการขับเคลื่อนขบวนการ ซึ่งถือว่าเป็นขบวนการทางการเมืองแบบใหม่ ขณะที่ในกรณีของประเทศไทยนั้น การเลือกตั้งครั้งล่าสุดที่ผ่านมา (พ.ศ.2562) ภายหลังจากครองอำนาจมาอย่างยาวนานของคณะรัฐประหาร ก็เกิดปรากฏการณ์ที่พรรคอนาคตใหม่ระดมใช้การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งเฟสบุ๊ก ไลน์ และทวิตเตอร์ จนได้รับเลือกตั้งจำนวนมาก ส่งผลให้ภูมิทัศน์ทางการเมืองของไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างน่าสนใจ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเหล่านี้ เกิดท่ามกลางบริบทของการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่ครอบคลุมพื้นที่ในวงกว้างจนรัฐยากจะควบคุม ขณะเดียวกัน สื่อสังคมออนไลน์ก็ได้กลายมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองของคนกลุ่มต่าง ๆ

คำสำคัญ: ภูมิทัศน์การเมือง ขบวนการทางการเมือง สื่อสังคมออนไลน์
ปริมณฑลสาธารณะ การแสดงออกทางการเมือง เครือข่ายสังคมออนไลน์ พื้นที่ที่สาม

Abstract

This paper aims to shed light on the change in political landscape in Thailand. The political phenomena in the past recent years in many parts of the world such as the Arab Spring or even the Occupy Wall Street in the United States had employed social media in driving a movement deemed as a new political movement. As for Thailand, the last general election in 2019 that held after five years under the military rule had witnessed the new phenomenon led by the Future Forward Party. This newcomer had fully utilized social media including Facebook, Line, and Twitter in order to convey its message to the public and successfully won several seats. Its emergence as well as its practice has definitely brought an interesting change into the Thai political landscape. All these social movements happened amidst the transformation of communication technology covering expansive areas that any governments could hardly control, and at the same time the social media have become the political tools for various groups.

Key Words: Political Expression, Political Landscape, Political Movement, Public Sphere, Social Media, Social Network, Third Place

1. บทนำ

ปรากฏการณ์ทางการเมืองในช่วงหลายปีที่ผ่านมาทั้งในโลกตะวันตกและสังคมไทยที่เกิดขบวนการเคลื่อนไหวผ่านการใช้โซเชียลมีเดีย (Social media) เช่น อาหรับสปริงส์ (Arab Spring) การประท้วงในสหรัฐอเมริกา (Dainotti et al. 2011) ต่างอาศัยเครือข่ายโซเชียลมีเดียในการสร้างขบวนการขบวนการ ซึ่งถือว่าเป็นขบวนการทางการเมืองแบบใหม่ ขณะที่ประเทศไทยการเลือกตั้งที่ผ่านมา (พ.ศ. 2562) พรรคอนาคตใหม่ได้ใช้การสื่อสารผ่านทั้งเฟซบุ๊ก ไลน์ ทวิตเตอร์ จนได้รับเลือกตั้งจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองของแบบใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้างต้น เกิดท่ามกลางบริบทของสื่อออนไลน์ที่ได้กลายมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองของคนกลุ่มต่าง ๆ (Haas and Lesc. 2013)

สังคมออนไลน์จะเปิดให้มีพื้นที่การแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น พลังของสื่อสังคมออนไลน์ได้เป็นสื่อกลางของการเคลื่อนไหวสังคมของคนรุ่นใหม่ นำมาสู่การรวมกลุ่มคนที่แตกต่างกันมาอยู่ในบทสนทนาาร่วมกันเชื่อมโยงข้ามเครือข่ายทางสังคมที่หลากหลาย การสนทนาเกี่ยวกับการเมืองได้สร้างโอกาสขยายเครือข่าย และเอื้อให้ผู้ตื่นตัวทางการเมืองได้เชื่อมต่อกับผู้มีประสบการณ์ด้านอื่น ๆ จนเชื่อมไปสู่การชุมนุมประท้วงในพื้นที่จริง การปิดกั้นพื้นที่การเมืองในโลกความจริงผลักไล่ให้พลเมืองไทยผู้ตื่นตัวทางการเมืองเลียงไปแสดงความคิดเห็นและเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์มากขึ้น (อัจฉรา รักษ์ติธรรม. 2562) เช่นเดียวกับบรรยากาศการเคลื่อนไหวทั่วโลกในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ที่ปรากฏว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นปริมาตรสาธารณะ (public sphere) เครือข่ายข้อมูลข่าวสารในโลกออนไลน์ได้กลายมาเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคม (Miller. 2562) แม้ว่าจะมีบางคนวิจารณ์ว่าโลกออนไลน์ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แท้จริง (Gladwell. 2010) ออนไลน์เป็นเพียง “มายาภาพของระบอบ

ประชาธิปไตย” (Hindman. 2008) ก็ตาม แต่พื้นที่ออนไลน์ได้กลายมาเป็นพื้นที่ที่สามของการเคลื่อนไหว ที่ “ปราศจากอำนาจการควบคุมแบบสมบูรณของรัฐ” (Soja. 1996) จนพื้นที่ออนไลน์ได้กลายมาเป็นพื้นที่สำคัญของการศึกษาในสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในปัจจุบัน

โลกออนไลน์ได้เปลี่ยนการสื่อสารแบบกลุ่ม (คือพูดครั้งหนึ่งคนฟังอาจมี 3-4 คน จนไปถึงประเทศและโลก) เป็นกลไกที่ลดข้อจำกัดการสื่อสารแบบเดิม (เช่น คุยโทรศัพท์กันสองต่อสอง หรืออ่านบทความบนหนังสือพิมพ์ที่เป็นการสื่อสารแบบกลุ่มแลกเปลี่ยนสนทนา (group interactive) ที่สร้างศักยภาพใหม่ให้กับเรา Miller เรียกว่า “สถานะความเป็นสังคมที่ปรับระดับได้” (scalable sociality) เป็นอีกด้านของการสื่อสารแบบใหม่ การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นเรื่องทางสังคมและดำรงอยู่ภายใต้บริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจและวัฒนธรรม การสื่อสารผ่านเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ได้เข้ามาเสริมสร้างความสามารถที่จะยกระดับ หรือเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่มี หรือจะมีได้ (จากสองสามคน ไปหาคนเรือนแสนเรือนล้าน) ผ่านปฏิบัติการของการสื่อสารในชีวิตประจำวันยุคดิจิทัล (Miller. 2016)

มานุษยวิทยาดิจิทัล (Digital Anthropology) มุ่งศึกษาผลพวงของพื้นที่สังคมออนไลน์ที่มีหรือก่อเกิดวิถีการดำเนินชีวิต (ใหม่เก่า) ของมนุษย์ในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นการศึกษา “การใช้” และ “ไม่ใช้” สังคมออนไลน์ของมนุษย์ในแต่ละสังคมและวัฒนธรรมจนไปถึงชนชั้น กลุ่มศาสนา ภาษาชาติพันธุ์ ที่มีวิถีของการดำรงชีพแตกต่างกัน อันเป็นการวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรม (Cross-Cultural Comparison) โดย Miller ศึกษาสังคมออนไลน์ผ่านเนื้อหาและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ก่อตัวขึ้นในพื้นที่ออนไลน์ (Miller. 2016)

พื้นที่ออนไลน์อาจมีหลากหลายดังที่เราเรียกกันว่าแพลตฟอร์ม (Platform) ทว่า กลไกสำคัญที่อยู่ข้างหลังนั้น คือ ความสัมพันธ์และเนื้อหาเรื่องราวที่ผู้คนบอกกล่าว สื่อสาร ปฏิสัมพันธ์กันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ในแง่หนึ่งการศึกษาพื้นที่ออนไลน์ของนักมานุษยวิทยาดิจิทัล จึงแตกต่างและทำท่างานศึกษาของนักสื่อศึกษา (Media use Studies) นอกจากจะให้ความสำคัญต่อศักยภาพกระทำการของมนุษย์ (Human Agency) โดยให้ความสนใจต่อการพิจารณาบริบทของสังคมวัฒนธรรมที่แวดล้อมชีวิตประจำวันของบรรดา “ผู้ใช้” เทคโนโลยีดิจิทัลเหล่านั้นด้วย การศึกษาแนวทางนี้จะช่วยสร้าง “ศักยภาพ” ของการสื่อสารแบบใหม่ให้กับเรา ซึ่งความต่างของการใช้เป็นเรื่องของศักยภาพและความสามารถที่แตกต่างกันในเชิงลึก พื้นที่ออนไลน์ยังสร้างศักยภาพใหม่ในการสื่อสารแบบกลุ่ม ไม่ใช่แบบตัวต่อตัวดั้งเดิมที่คุ้นชินให้กับมนุษย์ ด้วยเหตุที่เทคโนโลยีได้เปิดพื้นที่ให้ “สร้างสรรค์” ให้แก่ผู้คน (Gladwell. 2010; Hindman. 2008; Miller. 2016)

บทความวิจัยชิ้นนี้อาศัยกรอบการศึกษามานุษยวิทยาดิจิทัลที่ให้ความสำคัญกับโลกดิจิทัลในฐานะความสัมพันธ์ของการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ (Platform) ซึ่งการสื่อสารในโลกออนไลน์ได้ขยายปฏิสัมพันธ์ของการสื่อสารและความสัมพันธ์ในฐานะพื้นที่สาธารณะที่แตกต่างจากการ

สื่อสารทางเดียว อาทิ โทรทัศน์ โทรศัพท์ วิทยุ ที่เป็นการสื่อสารที่ไม่ก่อให้เกิดการโต้ตอบ (Haas and Lesc. 2013; Miller. 2016) บทความนี้ต้องการตอบคำถาม ลักษณะของภูมิทัศน์ทางการเมืองบนโลกออนไลน์ที่ก่อตัวในช่วง พ.ศ. 2560-2562 ผ่านกลุ่มคนที่เลือกพรรคอนาคตใหม่ ที่นำมาสู่ปฏิบัติการทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่ทวิตเตอร์และปฏิบัติการทางการเมืองผ่านการเลือกตั้ง โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ออนไลน์และการสัมภาษณ์คนหลากหลายช่วงอายุเพื่อสร้างคำอธิบายความเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์การเมืองใหม่ ๆ นี้

2. โลกสมมติและโลกความจริง หรือคือโลกเดียวกัน

สังคมบนโลกออนไลน์ได้สร้างปรากฏการณ์การเมืองแบบใหม่ ในเงื่อนไขที่สังคมบนโลกออนไลน์ขึ้นอยู่กับความรู้สึกของผู้คน (Emotion) ที่สัมพันธ์กับการเมือง ณ ขณะนั้น การเมืองก่อนหน้านี้เป็นการเมืองของสื่อระหว่างกลุ่มสื่อแดงและกลุ่มสื่อเหลืองมาอย่างยาวนาน รวมถึงการเกิดรัฐประหาร 2 ครั้ง และมีการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2562³ (อภิชาติ สถิตนิรามัย ยุक्ति มุกตาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์. 2556) นำมาสู่การสร้างกระแสความนิยมของพรรคอนาคตใหม่ อาจกล่าวได้ว่าช่องทางสื่อสารทางออนไลน์ได้เชื่อมประสานผู้คนในต่างกาลและเทศะ ในขณะเดียวกันก็จำแนกกลุ่มคนที่เข้าถึงสื่อในช่องทางที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อความคิดความเชื่อทางการเมืองของคนบนฐานความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในหลายสถานการณ์ภาพ เช่น อายุ ถิ่นที่อยู่ และรายได้ ความแตกต่างดังกล่าว

³ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการต่อสู้ของกลุ่มที่นิยมประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้งเป็นองค์ประกอบ (สื่อแดง) และกลุ่มต่อต้านประชาธิปไตยผ่านการเลือกตั้ง ต้องการประชาธิปไตยแบบไทย (สื่อเหลือง) ซึ่งยังยึดเยื้อมาถึงปัจจุบันนี้ (ดูการอภิปรายเรื่องนี้อย่างละเอียดในงาน อภิชาติ สถิตนิรามัย ยุक्ति มุกตาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธุ์ 2556)

อาจถือว่าเป็นช่องว่างทางวัฒนธรรม มีใช้ช่วงชั้นของอายุอย่างเดียว ที่สะท้อนผ่านเนื้อหาที่คนโพสต์ ทำให้ไม่สามารถที่จะอธิบายปรากฏการณ์บนโซเชียลมีเดียในสถานที่หนึ่ง ๆ เป็นคำอธิบายที่ใช้กับโซเชียลมีเดียได้ทั่วไปในแบบเหมารวม (Miller. 2562)

ความเปลี่ยนแปลงโลกออนไลน์ถูกให้ความหมายว่าเป็นโลกสองใบ คือ โลกสมมติและโลกความจริง แต่ตอนนี้มีหลักฐานชัดเจนแล้วว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างโลกสองใบนี้ โลกออนไลน์ก็เป็นจริงพอ ๆ กับโลกออฟไลน์ โซเชียลมีเดียกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันมาก เสียดนการแยกสองโลกออกจากกัน ในหนังสือของ Miller (2562) “พบหลักฐานมากมายที่ชี้ว่า เราควรมองโซเชียลมีเดียในฐานะพื้นที่ที่พวกเราหลายคนใช้เวลาบางส่วนในชีวิตในนั้น เป็น “ชีวิตจริง” ดังนั้นการศึกษาโซเชียลมีเดียจึงเป็นเรื่องทางสังคมพอ ๆ กับที่เป็นเรื่องของการสื่อสารโซเชียลมีเดียจึงอยู่ในฐานะสถานที่อีกแห่งที่ผู้คนเข้าไปใช้ชีวิตเคียงคู่ไปกับชีวิตในที่ทำงานในบ้านและในชุมชน” (Miller. 2562) ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือเพื่อที่จะมองคนกลุ่มต่าง ๆ แสดงออกทางการเมืองและตัวตนในโลกออนไลน์ผ่านการศึกษาความคิดและประสบการณ์ ที่เป็นตัวกำหนดทิศทางความคิดและปฏิบัติการในชีวิตในมิติต่าง ๆ ซึ่งโลกทางการเมืองของทั้งสองมิติมิได้แยกออกจากกันเป็นสองด้านอย่างที่เข้าใจกัน (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. 2559) แต่เป็นโลกเดียวกัน (Miller. 2562) ซึ่งจะเข้าใจผ่านประเด็นและข้อถกเถียงของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่มีทั้งเห็นปะทะประสานทางความคิดในโลกออนไลน์ สะท้อนภูมิทัศน์ทางการเมืองของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่หลอมหลอมมาภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกัน

จากการเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองที่สำคัญ ที่ส่งผลให้พื้นที่ออนไลน์กลายเป็นสนามของปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองภายใต้วัฒนธรรมการใช้สื่อของคนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อแสดงออกทางการเมืองใน

หลายมิติในช่วงหลายปีที่ผ่านมา และยิ่งทวีความสำคัญในการเลือกตั้ง 24 มีนาคม 2562 ที่ปรากฏออกมาในการเลือกพรรคอนาคตใหม่ และพรรคพลังประชารัฐ ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพื้นที่ออนไลน์ที่ได้กลายเป็นพลังทางการเมือง แต่ที่เรากลับเข้าใจความหมายและความสำคัญของพื้นที่นี้น้อยมาก (ชัยพงษ์ สำเนียง, 2563) ยิ่งในเรื่องการเมืองที่จะส่งผลในอนาคตกลับมีงานศึกษาในสังคมไทยไม่มากนัก ในที่นี้จะพยายามทำความเข้าใจพลังทางการเมืองของคนกลุ่มใหม่กลุ่มต่าง ๆ ที่แสดงออกทางการเมืองและตัวตนในโลกออนไลน์ด้วยแนวคิดเรื่องการก่อตัว (Emergence) ของคนกลุ่มใหม่ภายใต้เงื่อนไข (Contingency) ของการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมที่ส่งผลให้คนส่วนหนึ่งกลายเป็นผู้ประกอบการทางการเมืองและเศรษฐกิจ ด้วยการพยายามเข้ามาช่วงชิงพื้นที่ทางการเมืองบนโลกออนไลน์ ในฐานะพื้นที่ของการช่วงชิงความหมาย การต่อสู้และต่อรองประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจตามแนวความคิดของกรีมซี (War of Position) ซึ่งหมายถึงจุดปะทะหรือจุดตัดในการต่อสู้ระหว่างพลังอำนาจต่าง ๆ เพื่อสร้างความชอบธรรมของตนในประเด็นเหล่านั้น (Gramsci, 1985)

นอกจากนี้ โลกออนไลน์ยังเชื่อมโยงกับการบริโภคของคนกลุ่มต่าง ๆ ในโลกออนไลน์ในลักษณะการสร้างตัวตน เพื่อสื่อสารกับผู้คนทั้งในโลกจริงและโลกเสมือน ที่มีอิสระหลุดพ้นจากพันธนาการของสังคมออฟไลน์ ในที่นี้จึงพยายามทำความเข้าใจภูมิทัศน์ทางการเมืองของคนกลุ่มใหม่ ๆ ผ่านปฏิบัติการในโลกออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับอายุและโลกทัศน์ที่หลากหลาย ซึ่งงานที่ศึกษาการเมืองดิจิทัล (digital politics) ผ่านการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจว่าอำนาจทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมืองของผู้กระทำการทางการเมือง ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาการเมืองเชิงสถาบัน เพราะการมอง

การเมืองในทำนองนั้น ส่งผลให้การเมืองชาวมิติที่หลากหลาย นำมาสู่มาายาคติและตกอยู่ภายใต้กับดักคู่ตรงข้ามที่ไม่สามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างรอบด้าน ส่วนการให้ความสนใจปฏิบัติการของปัจเจกในชีวิตประจำวันที่ปรับเปลี่ยนนิยามความหมาย อารมณ์ความรู้สึกและสำนึกทางการเมือง จะช่วยให้เราเข้าใจปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในอีกรูปแบบหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจการเมืองอย่างลุ่มลึกขึ้น (ชัยพงษ์ สำเนียง. 2562)

การศึกษาในแนวนี้ช่วยให้ไม่มองการเมืองแบบตีขลุม เหมารวม เช่น เมื่อเป็นคนชั้นกลางแล้วย่อมมีสำนึกแบบใหม่ มีมุมมองต่อชีวิต การเมือง ฯลฯ แบบใหม่ เราจึงต้องตั้งคำถามว่าคนชั้นกลางกลุ่มใด อยู่ภายใต้เงื่อนไขไหนแล้วเปลี่ยนจริงหรือไม่ บนฐานอะไร เพราะแต่ละกลุ่มภายใต้ “ร่มเงาคนชั้นกลาง/คนกลุ่มใหม่” แต่สามารถแยกย่อยได้มากมาย ไม่เหมือนกันในแต่ละพื้นที่และเวลา การตีขลุมเหมารวมเพื่ออธิบายสำนึกทางการเมือง รสนิยม ความรู้สึกจึงทำให้ความเข้าใจพวเงาและอธิบายอะไรไม่ได้ แต่การอธิบายผู้ประกอบกรทางการเมืองข้างต้นทำให้เห็นปฏิบัติการของผู้คนที่เข้าไปในสนามการเมืองในบทบาทต่าง ๆ ทั้งการเมืองผ่านการเลือกตั้ง และการสร้างความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่าง ๆ อย่างหลากหลายผ่านปฏิบัติการทางการเมืองในโลกออนไลน์ของคนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจการเมืองดิจิทัลในสังคมไทยให้มากขึ้น (ชัยพงษ์ สำเนียง. 2562)

การเลือกผู้แทนของประชาชนย่อมขึ้นอยู่กับสายสัมพันธ์ในหลายมิติ ที่สามารถให้ประโยชน์เฉพาะหน้า ระยะเวลา อำนาจต่อรองแก่พวกเขาได้มากหรือน้อย ล้วนมีปัจจัยที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และที่สำคัญการสร้างกลุ่ม สามารถสร้างอำนาจในการต่อรองให้เพิ่มมากขึ้น ด้วย เพราะการมีกลุ่มหมายถึงมีเครือข่ายที่แปรมาเป็น “ฐานคะแนน” ในอดีต การเลือกตั้งขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์แบบใดแบบหนึ่ง เช่น ระบบอุปถัมภ์ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภาคการผลิต ที่มี “ความเปราะบาง” และ

“ไม่รอบด้าน” เหมือนระบบอุปถัมภ์เดิม แต่ระบบใหม่นี้มี “ความยืดหยุ่น” และทำให้ผู้ได้อุปถัมภ์มีอำนาจต่อรองมากขึ้น (อคิน รพีพัฒน์. 2527; อมรา พงศาพิชญ์. 2539)

3. พื้นที่ออนไลน์กับการสร้างวาระทางการเมืองใหม่

การศึกษาการเมืองของสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่การศึกษาการเมืองชาวนาในฐานะของการต่อต้าน การเมืองในชีวิตประจำวัน การเมืองของเครือข่ายของขบวนการเคลื่อนไหว และการเมืองของอัตลักษณ์ ในส่วนนี้ต้องการชี้ให้เห็นพลวัตของการศึกษาการเมืองที่มุ่งเน้นการศึกษาปฏิบัติการของผู้คนในลักษณะต่าง ๆ แต่เน้นการศึกษาในฐานะกายภาพที่มีองค์ประกอบชัดเจนในพื้นที่กายภาพ ซึ่งแนวทางข้างต้นเป็นรากฐานของการเมืองดิจิทัลที่ไม่ได้นิยามในระนาบพื้นผิวซึ่งรากฐานเหล่านี้จะทำให้เราเข้าใจพลวัตของการศึกษาการเมืองดิจิทัลต่อไป

ขณะเดียวกันสื่อทางสังคมได้กลายเป็นพื้นที่สร้างประสบการณ์ร่วมกันของผู้ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลง พวกเขามายู่ร่วมกันเป็นชุมชนและขยายขอบเขตการเคลื่อนไหวจากร่างกายมนุษย์ไปสู่ร่างกายที่ไม่ใช่มนุษย์ เป็นสื่อดิจิทัลที่ให้ภาพ เสียง และแบบจำลองเสมือนจริง ทำให้ร่างกายมนุษย์ที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์มีสถานะ “เหนือมนุษย์” คือ ให้ภาพ แสง เสียง จังหวะ ตลอดจนความสมจริงที่ไร้อารมณ์ความรู้สึก ทำให้เกิดอารมณ์ที่เชื่อมต่อกันระหว่างผู้คนที่หลากหลาย นำไปสู่การเคลื่อนไหวในประเด็นต่าง ๆ (Hynnä, Lehto and Paasonen. 2019) การต่อสู้ทางการเมืองได้เข้าไปอยู่ในพื้นที่ออนไลน์มากขึ้น อีกทั้งกลุ่มคนที่เคลื่อนไหวก็เป็นคนกลุ่มใหม่ที่ก่อตัวขึ้นมาในโลกออนไลน์ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของเครื่องมือต่าง ๆ พื้นที่ออนไลน์ได้กลายเป็นพื้นที่ใหม่ที่มีการต่อสู้แย่งชิงและให้ความหมายที่

หลากหลาย โดยพื้นที่ออนไลน์ได้เปลี่ยนนิยามและการแสดงออกทางการเมืองลงให้เหลือเพียงสิ่งที่เราเห็นได้จากการสังเกตการใช้โซเชียลมีเดียของผู้ให้ข้อมูลการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากความสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่ต่าง ๆ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลคือปัจจัยหลักที่ส่งอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและการกระทำทางการเมืองบนโลกออนไลน์ (Marin, 2011) การเมืองกลายเป็นเรื่องที่ไม่เห็น และการถกเรื่องการเมืองก็จำกัดในพื้นที่ส่วนตัวและที่สนิทสนมกัน เฉพาะในพื้นที่ที่คนใช้บัญชีปลอมหรือนามแฝงเท่านั้นที่เราจะพบการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมาได้ อีกทั้ง โลกออนไลน์ได้สร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการที่คนคนหนึ่งจะตัดสินใจบรรยายเรื่องการเมือง โลกโซเชียลมีเดียมักเป็นหนทางที่คนปฏิสัมพันธ์และปฏิสังสรรค์กันในกลุ่มเล็ก ๆ โซเชียลมีเดียได้กลายมาเป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางการเมืองในอีกพื้นที่หนึ่ง (Miller, 2562) จะเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงของการศึกษากลุ่มคนทางการเมือง และพื้นที่ทางการเมืองมีความเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่องภายใต้บริบทของสังคมในขณะนั้น จากสังคมชาวนาสู่สังคมผู้ประกอบการ และการไร้ตัวตนในโลกออนไลน์ ซึ่งแสดงให้เห็นภูมิทัศน์การเมืองที่เปลี่ยนไป

การเมืองไม่ใช่แค่เรื่องในสภาหรือเรื่องของผู้นำประเทศเท่านั้น ยิ่งในยุคที่เทคโนโลยีรวมทั้งสื่อออนไลน์ นักการเมืองหรือผู้นำมวลชนต่างก็ต้องหาช่องทางสื่อสารที่ไว้วางใจได้ เพื่อสื่อสาร ทำความเข้าใจทุกเรื่องกับประชาชนและมวลชนของตน ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์อย่างทวิตเตอร์ถือเป็นอันดับหนึ่งที่นิยมใช้เป็นช่องทางสื่อสาร ผู้ใช้งานทวิตเตอร์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยวัตถุประสงค์การใช้งานที่แตกต่างกันไป โดยส่วนใหญ่ทวิตเตอร์เป็นหนึ่งในหลาย ๆ วิธีที่คนไทยนิยมใช้ในการติดตามเรื่องราวข่าวสารและบทสนทนาสาธารณะ รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างชุมชนออนไลน์ด้วย โดยบทความเรื่อง “Twitter ทำไม่ถึงยังสามารถครองใจผู้ใช้งาน

ทั่วโลก” (18 มีนาคม 2019 อ้างอิง : positioning) ซึ่งเผยแพร่ในเว็บไซต์ bangkokbanksme.com บอกวิธีการใช้งานทวีตเตอร์ของชาวไทยไว้ด้วยการพิมพ์แฮชแท็ก (#) ยอดนิยมที่ติดเทรนด์แล้วกดติดตาม ซึ่งตอนนี้ในโลกของสังคมออนไลน์ นี่เป็นหนึ่งในหลาย ๆ วิธีที่คนไทยนิยมใช้ในการติดตามเรื่องราวข่าวสารและบทสนทนาสาธารณะ ดังนั้น ตอนนี้ทวีตเตอร์จึงเป็นแพลตฟอร์มที่เป็นจุดเริ่มต้นบทสนทนาและกระแสสังคมบนสื่อออนไลน์ในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับละคร วงการบันเทิง ดารา หรือเหตุบ้านการเมือง โดยเฉพาะที่ต้องเรียกว่าเป็นปรากฏการณ์ได้เช่นกัน เมื่อทุก Hashtag บนเทรนด์ทวีตเตอร์ของประเทศไทย ที่ไม่ใช่แค่ Top 5 แต่ทะลุไปถึง Top 12 ต่างเป็นเรื่องราวเดียวกันทั้งหมด ซึ่งเป็นกระแสที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น

ขณะที่ Tag เกี่ยวกับการเมืองที่เป็นกระแสแรง ๆ ในขณะนั้น แต่ก็จะเป็นกระแสอยู่แค่ช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น จะไม่ค่อยติดเทรนด์แบบข้ามวัน หรือติดพร้อมกันครั้งละหลาย ๆ Tag เหมือนกับในกรณีนี้โดย #ทรงพระสเลนเดอร์ กลายเป็นกระแสมาแรงติดเทรนด์ทวีตเตอร์ของไทยข้ามคืน หลังจากที่ถูกกระห่ม่อมหญิงฯ ได้เข้าไปตอบคอมเมนต์คนเข้ามาให้กำลังใจว่าให้ช่วยพรวา “ทรงพระสเลนเดอร์” เกิดภายใต้บริบทของพรรคไทยรักษาชาติที่เสนอทูลกระห่ม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาเป็นแคนดิเดตนายกรัฐมนตรี ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากฝ่ายต่าง ๆ และในดึกของวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2562 ที่มีพระราชโองการไม่ให้ทูลกระห่ม่อมฯ เล่นการเมือง⁴ และผู้คนเข้าไปให้กำลังใจในอินสตาแกรม (Instagram) ซึ่งพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่ทูลกระห่ม่อมฯ ใช้แสดงวิถีชีวิตที่ผู้คนให้ความหมายว่าท่าน “ใกล้ชิดประชาชนและล้ำสมัย”

⁴ ดูรายละเอียดพระราชโองการใน <https://www.lapluangprangchannel.com/?p=11405>

นอกจากนั้น ยังตามมาด้วยหลากหลาย Hashtag ทั้งเรื่องของการเลือกตั้ง และตัวพรรคอย่างไทยรักษาชาติก็ติดเทรนด์แบบข้ามคืนด้วยเช่นกัน ที่สำคัญไม่ได้มีเฉพาะ Hashtag ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวการเมืองโดยตรงเท่านั้น แต่ยังมีการเชื่อมโยงเรื่องราวไปกับตัวละครของภาพยนตร์ ซูเปอร์ฮีโร่ต่าง ๆ เช่น #แม่มาแล้วธานอส #Captain Marvel, #End Game หรือแม้แต่ซีรีส์ดังอย่าง #Game of Thrones ทำให้เรื่องราวเกี่ยวกับการเมืองซึ่งคนไทยส่วนใหญ่อาจจะมองว่าน่าเบื่อหรือไม่ให้ความสนใจมากนัก กลายเป็นกระแสที่ได้รับความนิยมจากวงกว้างเป็นอย่างมากในช่วงเวลานี้ (Brand Buffet. 2562)

แต่ในขณะที่เดียวกันกลุ่มอนุรักษ์นิยมและผู้สูงอายุที่หัวนเกรงกระแสของคนรุ่นใหม่ ก็ได้มีการแชร์ข้อความในพระราชโองการผ่านไลน์ และเฟสบุ๊กกลุ่มต่าง ๆ เพื่อตอกย้ำคุณค่าและถ้อยคำของพระราชโองการฉบับนั้น ซึ่งเป็นจุดพลิกผันให้กลุ่มอนุรักษ์นิยมที่ยังลังเลใจว่าจะเลือกพรรคประชาธิปัตย์ พรรคเสรีรวมไทยหันมาเลือกพรรคพลังประชารัฐที่นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา อย่างถล่มทลาย ทำให้พรรคพลังประชารัฐสามารถชนะเลือกตั้งทั้งในเขตภาคใต้ ภาคกลาง และกรุงเทพฯ ที่ถือว่าเป็น “เขตวัฒนธรรมไทย” และเป็นฐานที่มั่นของกลุ่มอนุรักษ์นิยม อีกทั้งส่งผลให้พรรคประชาธิปัตย์ที่เคยเป็นพรรคของกลุ่มอนุรักษ์นิยมพ่ายแพ้อย่างรวดเร็วราบคาบ แม้แต่ในพื้นที่กรุงเทพฯ ที่เป็นพื้นที่ฐานเสียงสำคัญพรรคประชาธิปัตย์กลับไม่ได้รับเลือกตั้งแม้แต่ที่นั่งเดียว⁵

⁵ สนทนากับอาจารย์ท่านหนึ่งก่อนเลือกตั้ง ซึ่งมีความคิดอนุรักษ์นิยม ที่เห็นว่าพรรคประชาธิปัตย์ไม่ใช่ทางเลือกแล้ว ส่วนพรรคอนาคตใหม่กับเพื่อไทยก็ไม่ใช่แนวทางที่ท่านเห็นด้วย จึงคิดจะเลือกพรรคเสรีรวมไทย แต่พอพระราชโองการฉบับนี้ออกมาได้หันไปเลือกพรรคพลังประชารัฐที่ท่านเคยวิจารณ์และไม่เคยคิดว่าเป็นตัวเลือก โดยให้เหตุผลว่า “ต้องการรักษาสถาบัน” แสดงให้เห็นว่าภายใต้การสร้างวาระทางการเมืองผ่านโลกออนไลน์ได้ชักนำวาระทั้งเฉพาะหน้าและระยะยาวของแต่ละกลุ่มอย่างพลิกความคาดหมายจากการเมืองแบบเดิมที่ยึดโยงตัวบุคคลในพื้นที่มาเป็นการเมืองของอุดมการณ์มากขึ้น

ส่วนเมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2562 เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำตัดสินให้ยุบพรรคไทยรักษาชาติ จากเหตุการณ์เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ ที่ทางพรรคได้เสนอชื่อทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เป็นแคนดิเดตนายกรัฐมนตรีของพรรค แชนแทค #ยุบให้ตายก็ไม่เลือกลุงติดเทรนด์อันดับหนึ่งบนทวิตเตอร์ ซึ่งชาวเน็ตเลือกใช้แฮชแทคนี้เพื่อแสดงความไม่พอใจต่อการกระทำที่พวกเขาเห็นว่าเป็นความพยายามกำจัดคู่แข่งทางการเมือง นอกจากนี้ชาวเน็ตยังโพสต์ข้อความส่งเสริมให้แต่ละคนออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และเมื่อสัปดาห์ที่แล้ว เมื่อพล.อ.ประยุทธ์กล่าวว่าตนมีลูก 68 ล้านคน ชาวเน็ตก็ต่อต้านผ่านแฮชแทค #ใครลูกมึง นอกจากนี้ระบบแฮชแทคยังเป็นระบบจัดระเบียบข้อมูลที่มวลชนเป็นผู้จัดการ แฮชแทค #เลือกตั้งนอกราชอาณาจักรติดเทรนด์ตลอดทั้งสัปดาห์ในขณะที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในต่างประเทศแบ่งปันเรื่องราวอุปสรรคที่พวกเขาต้องพบเจอในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ตั้งแต่กรณีบัตรเลือกตั้งหาย บัตรเลือกตั้งที่ลงคะแนนแล้วถูกไปรษณีย์ตีกลับ หรือการต้องยืนรอกว่าหลายชั่วโมงที่หน่วยเลือกตั้ง และเมื่อวันอาทิตย์ที่ผ่านมา ชาวเน็ตก็ใช้แฮชแทค #เลือกตั้งล่วงหน้าเพื่อเตือนกันและกันถึงอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้นในการไปเลือกตั้งและข้อควรระวังต่าง ๆ ตั้งแต่การบอกให้เตรียมตัวรอคิวนาน ไปจนถึงให้ตรวจสอบว่าตนได้รับบัตรเลือกตั้งถูกต้องหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีคำแนะนำในการทำให้การไปเลือกตั้งสะดวกสบายขึ้น เช่นการแนะนำว่าให้ตรวจสอบข้อมูลในแอปพลิเคชัน Smart Vote ก่อนไปถึงคูหา และให้กำลังใจผู้ช่วยอื่น ๆ ที่ต้องพบกับการต่อแถวรอเข้าคูหาเป็นเวลานานกว่าให้ “นึกถึงหน้าลุงแล้วรอต่อไป” คนรุ่นใหม่ที่ใช้ชีวิตอยู่กับโลกออนไลน์มาตลอดยังคงเป็นกลุ่มคนที่สามารถจัดการกับข่าวปลอมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเมื่อเร็ว ๆ นี้ เมื่อมีการลือว่าพรรคอนาคตใหม่จะยกเลิกบำนาญข้าราชการ ชาวทวิตเตอร์ก็สามารถแก้ข่าวนี้ได้อย่างรวดเร็วและยังมีการเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องผ่านฟังก์ชัน

retweet อีกด้วย ดังนั้นเมื่อมีข้อมูลถูกใส่ลงไปในโลกออนไลน์ก็แทบจะมั่นใจได้เลยว่าจะมีใครบางคนตรวจสอบว่าข้อมูลนั้นจริงหรือไม่ (อันนา หล่อวัฒน์ตระกูล. 2562)

นอกจากนี้ วันที่ 28 มีนาคม 2562 ในโลกออนไลน์ เกิดแฮชแท็ก บัตรเกิดใหม่ในหีบ ขึ้นอันดับ 1 เทรนด์ทวิตเตอร์ไทย หลังสำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง (กกต.) แถลงผลคะแนนการเลือกตั้ง ส.ส. 100% อย่างไม่เป็นทางการ แฮชแท็กบัตรเกิดใหม่ในหีบ ขึ้นอันดับ 1 เทรนด์ทวิตเตอร์ประเทศไทย หลังคณะกรรมการเลือกตั้ง แถลงผลคะแนนการเลือกตั้ง ส.ส. 100% อย่างไม่เป็นทางการ (WorkPoint news. 2562) ซึ่งปฏิภริยาที่สะท้อนผ่านทวิตเตอร์แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจต่อผลการเลือกรั้ง รวมถึงการตั้งคำถามต่อความไม่โปร่งใสของคณะกรรมการเลือกรั้งอีกด้วย จะเห็นว่าพื้นที่ออนไลน์ ฤทธิ์ของทวิตเตอร์ที่ไม่สามารถระบุตัวตนได้ สื่อสารเป็นวลีสั้น ๆ ได้เข้ามาเป็นพื้นที่สำคัญในการสื่อสารของคนรุ่นใหม่ ที่สื่ออารมณ์ความรู้สึกคับข้องใจ ความกดดันทางการเมือง แม้จะยังไม่สามารถประเมินได้ว่าจะนำมาสู่การปฏิบัติการทางการเมืองแบบอื่น ๆ ในเวลาต่อมาได้มีการประท้วงในท้องถนนจำนวนมากกระจายทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. 2564) แต่ทำให้เปิดโลกทางการเมืองที่เห็นการควบคุมของรัฐ เช่นการวิพากษ์ประเด็นที่อ่อนไหวต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ทวิตเตอร์ได้กลายเป็นพื้นที่ปลดปล่อยของชาวทวิภพที่รัฐยากจะจัดการ

4. ภูมิทัศน์การเมืองใหม่ของคนต่างรุ่นในพื้นที่ออนไลน์

ภูมิทัศน์การเมืองแบบใหม่เกิดภายเงื่อนไขที่ผู้มีสิทธิเลือกรั้งครั้งเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากเป็นประวัติการณ์ โดยเว็บไซต์ elect.in.th รายงานว่าจำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกรั้งครั้งแรกในการเลือกรั้งทั่วไป ปี 2554

คิดเป็น 1.96% ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด แต่ในปี 2562 จำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งแรกกลับเพิ่มขึ้นเป็น 13.74% ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด (อันนา หล่อวัฒน์ตระกูล, 2562) คิดเป็นจำนวนคนรุ่นใหม่ 7.3 ล้านคน (ประชาชาติธุรกิจ มปป.) หากวิเคราะห์โดยยึดจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ประกาศอย่างเป็นทางการปี 2560 เป็นฐานแล้วหารด้วยจำนวน ส.ส. ทั้งหมด 500 คน เราจะได้คะแนนอยู่ที่ประมาณ 101,793 เสียง ต่อ ส.ส. 1 คน เมื่อนำสัดส่วนคะแนนนี้ไปหารกับจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนรุ่นใหม่แล้ว จะได้จำนวน ส.ส. ถึง 64 คน คิดเป็นร้อยละ 12.8 ของจำนวน ส.ส. ทั้งหมดในสภาผู้แทนราษฎร ในแง่นี้จึงเห็นได้ว่ากลุ่มคนรุ่นใหม่เป็นฐานเสียงสำคัญในการเลือกตั้งครั้งนี้ที่พรรคการเมืองต่าง ๆ พยายามจะช่วงชิงคะแนนให้ได้ พรรคการเมืองต่าง ๆ เริ่มแข่งขันกันออกมาชูจุดขาย และนำเสนอภาพลักษณ์คนรุ่นใหม่ของพรรคเพื่อดึงคะแนนเสียงจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนรุ่นใหม่มากขึ้นนั่นเอง (ปรีวิชญ์ วัฒนสุข มปป.) ซึ่งคนกลุ่มนี้หลายเป็นฐานเสียงที่สำคัญของพรรคอนาคตใหม่ที่เสนอวาระใหม่ ๆ ที่เข้าถึงความต้องการของกลุ่มนี้ เช่น การเลิกเกณฑ์ทหาร ปลดล็อกผลพวงของ คสช. สร้างสวัสดิการที่เท่าเทียม เป็นต้น อีกทั้งพรรคอนาคตใหม่มุ่งหาเสียงผ่านออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ ก่อนยุบพรรคมีคนกดถูกใจในเพจพรรค 1,018,114 บัญชี (Account) กดติดตามพรรค 1,240,718 บัญชี (พรรคอนาคตใหม่ มปป.) รวมทั้งมีเพจสาขาพรรคตามภูมิภาคต่าง ๆ อีกจำนวนมาก ซึ่งยุทธศาสตร์สู้บน “อากาศ” ที่พรรคอนาคตใหม่ใช้เพื่อแย่งชิงฐานคะแนนของคนรุ่นใหม่⁶ ขณะที่พรรคพลังประชารัฐที่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมในเฟซบุ๊กพรรคถึงวันที่ 30 เมษายน 2563 มีคนกดถูกใจพรรคจำนวน 179,189 บัญชี กดติดตามพรรค 192,325 บัญชี (พรรคพลังประชารัฐ มปป.) จะเห็นได้ว่าพรรคพลังประชารัฐเน้นการหาเสียงผ่านเครือข่ายหัวคะแนน และใช้กลยุทธ์การเมืองแบบเก่าจึงให้ความสำคัญกับพื้นที่ออนไลน์น้อยกว่าพรรคอนาคตใหม่

⁶ สัมภาษณ์รองเลขาธิการพรรคอนาคตใหม่ ปัจจุบันเป็นเลขาธิการพรรคก้าวหน้า

นอกจากนี้ การเติบโตขึ้นของสื่อออนไลน์ใหม่ ๆ ที่เป็นช่องทางติดต่อสื่อสาร ทำให้ “การเมืองในแบบพื้นผิว” ลดความสำคัญลงหรือสามารถสื่อสารได้เฉพาะบางกลุ่ม เช่น บัญชีผู้ในทวีตเตอร์ในไทยอย่างรวดเร็ว จาก 2.7 ล้านบัญชี ในปี 2557 เป็น 4.1 ล้านบัญชี ในปี 2562 (ปีซีไทย 2562ก) รวมทั้งจำนวนผู้ใช้เฟซบุ๊กที่เพิ่มขึ้นโดยใน พ.ศ. 2558 มีบัญชีผู้ใช้งาน 35 ล้านบัญชี (ไอที 24 ชั่วโมง 2558) แต่ในปี 2562 มีบัญชีผู้ใช้งาน 52 ล้านบัญชี⁷ ซึ่งเพิ่มขึ้นมาเกือบ 2 เท่าในช่วง 5 ปี ซึ่งเทคโนโลยีข้างต้นนำมาสู่การปรับเปลี่ยนผลการเลือกตั้งในระดับหนึ่งที่ได้กลายเป็นพื้นที่แย่งชิงของของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะพรรคอนาคตใหม่ที่ได้ปรับการหาเสียงในระดับพื้นผิวที่ต้องอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ต่าง ๆ ไปสู่การต่อสู้ในพื้นที่ออนไลน์ที่อาศัยความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากเดิม และสามารถได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมาก อาจถือว่าภูมิทัศน์การเมืองแบบเดิม ๆ ไม่สามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงการเลือกตั้ง (2562) นี้ได้อย่างรอบด้านอีกต่อไป (ดูเพิ่มใน, McCargo. 2020)

ความเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองในทศวรรษ 2560 ไม่ได้เป็นเพียงการต่อสู้ของคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่าในเชิงอายุ แต่ภูมิทัศน์ที่สำคัญคือ อุดมการณ์ที่เข้ามาเป็นตัวเชื่อมร้อยคนกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามาเคลื่อนไหว เช่นการกำเนิดพรรคอนาคตใหม่ได้กลายเป็นพื้นที่ของคนที่ต้องการความเปลี่ยนแปลง ทั้งอายุมากและอายุน้อย รวมทั้งเข้ามาแทนที่พรรคเพื่อไทยที่เน้นการต่อสู้ในเชิงนโยบาย แต่ไม่ได้มีอุดมการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน จากการสัมภาษณ์ของสื่อและการลงพื้นที่ของผู้เขียน ขอยกตัวอย่างคนต่างรุ่นหลากหลายอายุที่เข้ามาสนับสนุนพรรคอนาคตใหม่ดังนี้

⁷ <https://napoleoncat.com/stats/facebook-users-in-thailand/2019/09>

ชลธร^๑ อายุ 23 ปี เธอเป็นล่ามภาษาญี่ปุ่นที่มาร่วมกิจกรรมครบรอบ 1 ปีพรรคอนาคตใหม่ เล่าว่า เธอสนับสนุนพรรคนี้ เนื่องจากว่า ในเวลานี้มันมีแค่คนนี้แล้วที่เหมาะสม และเป็นทางออกที่ดีที่สุด การทำงานนอกสภาคงเป็นสิ่งที่คิดว่าเขาเลือกแล้วอาจจะเพราะอะไรก็แล้วแต่ที่ทำให้เขาต้องเลือกอย่างนั้น และก็เคารพการตัดสินใจ เพราะพรรคเขาก็พูดถึงว่าการลงถนนไม่ใช่ทางออกที่ดีที่สุด มันอาจจะเกิดการสูญเสียอย่างที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เธอมองว่าการหนทางที่สุดโต่งมันไม่เกิดประโยชน์ ซึ่งต้องยอมรับว่า ในช่วงที่เขาชุมนุมกัน ที่มีสีเสื้อ เสื้อแดง เสื้อเหลือง “ตอนนั้นที่รู้ว่าลุงตุ๋ (พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรัฐประหาร คสช.) เข้ามาคือดีใจมาก รู้สึกว่ามันสงบ แล้วเราก็อยู่ในสถานการณ์ที่มันมีการประทะกัน ไม่รู้ว่าตัวเองจะโดนลูกหลงเมื่อไหร่ แต่พออยู่มาเรื่อย ๆ ก็โกงกันแบบไม่อาย” ในส่วนของการประท้วงในท้องถนน เธอมองว่าไม่คุ้มและไม่ควรทำ ซึ่งอาจจะเกิดการสูญเสียมากขึ้น อาจจะไม่ใช่แก่น้ำตาเหมือนแต่ก่อน ไม่ก็อาจจะเป็นกระสุนจริงอย่างที่เคยมีมาก็ได้

จากมุมมองของชลธรเธอเห็นว่าการเมืองควรจะอยู่ในระบบไม่ต้องลงสู่ท้องถนน การต่อสู้แบบสุดโต่งไม่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งจะเห็นได้ว่าก่อนหน้านี้เธอจะหันมาให้การสนับสนุนพรรคอนาคตใหม่ เธอเคยสนับสนุนการรัฐประหารมาก่อน กล่าวได้ว่า หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ต่อเนื่องถึงการบริงงานมาอย่างยาวนานของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ทำให้คนเปลี่ยนใจและเปลี่ยนข้างทางการเมืองจำนวนมาก หรืออาจเรียกว่าปรากฏการณ์ “ตาสว่าง”

ส่วนธีระมีอาชีพเป็นนักประชาสัมพันธ์ เขารู้จักพรรคอนาคตใหม่ และตัดสินใจเลือก เนื่องจากเป็นพรรคที่มีอุดมการณ์ชัดเจน และอุดมการณ์นี้ก็มีเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง เป็นพรรคที่เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์

^๑ ชื่อในรายงานชิ้นนี้เป็นชื่อสมมติทั้งสิ้น

ดูจากสมาชิกพรรค หรือ ส.ส. ที่เขารับสมัครรับเลือกตั้งก็เป็นคนที่มาจากหลากหลายเชื้อชาติ หลากหลายอาชีพ หลากหลายเพศ และในอนาคตยังคาดหวังว่าในอนาคตประเทศไทยจะดีขึ้น แต่คงไม่ใช่เร็ว ๆ นี้ เนื่องจากว่าเราได้นายกฯ คนเก่า ซึ่งเราเห็นผลงานเค้ามาแล้ว 5 ปี ที่ผ่านมามาดูจากที่การให้แนวคิดวิธีการทำมันเอื้อแก่ประโยชน์นายทุนมากกว่าคนในประเทศ หรือกรณีของลุงหนุ่ม ชาวปทุมธานีที่มีอายุกว่า 67 ปี ก็มองในเชิงอุดมการณ์เช่นกันว่าพรรคอนาคตใหม่ยึดมั่นในระบบประชาธิปไตยที่ผู้นำต้องมาจากการเลือกตั้งและความยินยอมจากประชาชน ซึ่งมีความเหมาะสมตามประชาธิปไตยและเป็นไปตามวาระ เขามองว่าธนาธรเป็นคนเดียวที่เสนอตัวเองเข้ามาเป็นทางออกโดยที่ไม่ต้องให้ผู้คนต้องมาเสียเลือดเสียเนื้อ พรรคอนาคตใหม่จึงเป็นตัวแทนของการต่อสู้ในระบบสภาพที่เป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่สูญเสียน้อยที่สุด

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการออกมาเคลื่อนไหวตามท้องถนนนั้น เขามองว่าเคลื่อนไหวตั้งแต่ปี 2550 เห็นถึงความเสี่ยงในการที่ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวในลักษณะนี้ หลายคนตาย หลายคนพิการ ไม่คุ้มค่าเอาชีวิตไปเสี่ยง เล่นการเมืองในสภาพที่สูญเสียน้อยกว่า อีกทั้ง เขาเห็นว่าเด็กรุ่นใหม่มีความรู้เยอะและหลากหลายกว่าคนรุ่นเขา เนื่องจากการพัฒนาของเทคโนโลยีที่ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย และนำมาคิดต่อยอดเองได้ ว่าควรจะทำอะไรไม่ทำอะไร แต่ระบบการศึกษาการเป็นตัวสำคัญที่จะกำหนดวิถีคิดของเด็กรุ่นใหม่เช่นกัน⁹

ในกรณีของมนตรี ชายวัย 77 ปี¹⁰ ที่ปรึกษาบริษัทด้านพลังงานที่เคยให้การสนับสนุนพรรคแนวสังคมนิยมอย่างพรรคพลังใหม่ในช่วงปี 2518-2519 เขาเล่าว่า ตอนแรกไม่รู้จักปิยบุตร แสงกนกกุล เลขานุการ

⁹ งาน '1 ปี อนาคตใหม่' คึกคัก ผู้ร่วมกิจกรรมหนุนทำงานในสนามมากกว่าข้างนอก หวันสูญเสียอีก <https://prachatai.com/journal/2019/06/82866>

¹⁰ บทสัมภาษณ์นี้คัดมาจากประชาไทในงานอยู่ไม่เป็น เมื่อวันที่ 16 พ.ย. 2562 ที่ JJ Mall

อนาคตใหม่ และธนาธร เขาเห็นว่าทำไมอายุ 40 กว่า ๆ เก่งกว่าเราหลายเรื่อง ทั้งที่เราก็จัดว่าเก่งแล้ว เช่นเขาพูดเรื่อง BOI สิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่เราให้ต่างชาติ ทำให้เราสูญเสีย 2 แสนล้านบาทต่อปี เขาพูดเรื่องความไม่เป็นธรรมของกฎหมายโดยเฉพาะพวกองค์กรอิสระกลายเป็นว่ารัฐธรรมนูญที่ออกแบบให้มีองค์กรอิสระนี่ก็จะ Balance แต่กลับดูเล็ดยิ่งกว่ายุ่ง อีกประเด็นที่สำคัญคือราชการไทยใหญ่เทอะทะมากภาษที่เราเก็บได้เกือบ 3 ล้านล้าน ต้องเอามาใช้จ่ายเรื่องนี้ 40 ปี นอกจากนี้การครอบงำของทหารก็เป็นอันตราย

นอกจากนี้ มนตรียังมองว่าแนวคิดพรรคดอนแรกตั้งดูเป็นตัวอันตรายแต่แท้จริงแล้วก้าวหน้า ต้องการเห็นความเสมอภาคของผู้คน จึงมีการแต่งเรื่องป้ายสีว่าเป็นคอมมิวนิสต์ สุดท้ายพรรคโดนยุบโดนทำลาย แนวคิดของพรรคที่ก้าวหน้าเป็นอันตรายต่อกลุ่มทุนบางกลุ่ม อำมาตย์บางคน จึงมีการสร้างนิยายทำลายล้าง เขากล่าวว่าที่ชอบพรรคนี้ นอกจากเรื่องอุดมการณ์แล้วก็เพราะถูกรังแก

ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับแกน ล่ามภาษาญี่ปุ่นวัย 36 ปีที่สนใจการเมืองตั้งแต่สมัยเรียนศิลปศาสตรศาสตรฯ แลกเปลี่ยนทางการเมืองกับเพื่อนมาตลอด เขาเห็นว่าเห็นว่าพรรคอนาคตใหม่เป็นพรรคเดียวที่กล้าสู้เพื่อประชาชน ประชุมสภาเห็นชัดเจน มีพรรคเดียวที่กล้าสวน พ.ร.ก.โยกย้ายกำลังพล โดยเมื่อก่อนเขาเคยอ่านหนังสือ “รู้ทันทักษิณ” สมัยที่สนธิ ลิ้มทองกุล ทำกิจกรรมใหม่ ๆ แต่ด้วยข้อจำกัดของข้อมูลตอนนั้นมีไม่มาก อินเทอร์เน็ตไม่กว้างเหมือนทุกวันนี้ ทำให้รับรู้ข้อมูลด้านเดียวแล้วก็เชื่อไม่ได้ดูด้านอื่น คนจึงเห็นว่าทักษิณเป็นนายทุนที่เห็นแก่ตัว กอบโกยแต่ผลประโยชน์เข้าตัวเอง สนธิเคลื่อนไหวจนเกิดรัฐประหาร 2549 ทักษิณต้องออกนอกประเทศ แต่ออกไปแล้วบ้านเมืองแย่กว่าเดิม เขาเริ่มตั้งคำถามตั้งแต่ตอนนั้น และตั้งมาเรื่อย ๆ ดูจากสถานการณ์การเมืองและ

เรื่องคดีความซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศในทางที่เลวร้ายลง พรรคอนาคตใหม่สำหรับเขาจึงเป็นตัวแทนของฝ่ายก้าวหน้า และมีอุดมการณ์ที่เด็ดเดี่ยว นอกจากนี้เขายังใช้ทวิตเตอร์ในการสื่อสาร และรับรู้ข้อมูลต่าง เขามองว่าทวิตเตอร์ “มันเร็วกว่าสื่ออื่น ๆ”

ไม่ต่างจากหลาย ๆ คนที่เลือกพรรคอนาคตใหม่เพราะเป็นตัวแทนของการเมืองในเชิงอุดมการณ์ รุ่งอรุณ อาชีพแม่บ้านเป็นคนชั้นกลางระดับกลาง อายุ 75 ปี เธอเคยออกมาเรียกร้องเลือกตั้งก็ออกมาชุมนุม เธอชอบพรรคอนาคตใหม่เพราะมีอุดมการณ์ที่ยึดมั่นประชาธิปไตย ซึ่งเธอมองว่าคนอาชีวกรณณ์ว่าเขาแรง เขาแข็ง เพราะสังคมไทยไม่เคยเจอพรรคแบบนี้มาก่อน จริง ๆ แล้วเป็นพรรคประชาธิปไตยทั่วไปที่ทั่วโลกมี ซึ่งเมื่อก่อนเธอเคยเลือกพรรคไทยรักไทย เพื่อไทย เธอเล่าว่าผ่านระบอบการเมืองไทยมาเยอะเพิ่งได้เจอพรรคอนาคตใหม่ที่โดนใจ เป็นพรรคที่มีอุดมการณ์หนักแน่นและให้ประชาชนช่วยสนับสนุนอุดหนุน อยู่ได้เพราะประชาชนจริง ๆ นอกจากนี้เธอยังเห็นว่าการรัฐประหารทำให้ประเทศไม่ก้าวหน้า

ทั้งธีระ ลุงหนุ่ม มนตรี เกน และรุ่งอรุณต่างเลือกพรรคอนาคตใหม่จากจุดยืนทางการเมืองในเชิงอุดมการณ์ในระบบประชาธิปไตย ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการเข้าร่วมเคลื่อนไหวต่อสู้ในทางการเมืองมาอย่างยาวนาน อย่างกรณีของมนตรีเคยสนับสนุนพรรคความคิดฝ่ายซ้ายมาก่อน อีกทั้งตัวของธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ หัวหน้าพรรคอนาคตใหม่ก็เป็นตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ของการต่อสู้ในระบบที่มีอุดมการณ์ อย่างไรก็ตามทั้งธีระและลุงหนุ่มเห็นว่าการต่อสู้ทางการเมืองในท้องถนนจะนำมาสู่การสูญเสียของมวลชน นอกจากนี้ลุงหนุ่มยังมองว่าคนรุ่นใหม่ทั้งในพรรคและที่เคลื่อนไหวทางการเมืองต่างมีอุดมการณ์และความรู้ผ่านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารซึ่งต่างจากยุคของเขา

นอกจากนี้การติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือการใช้ชีวิตภายใต้ระบบเผด็จการจำลองมาอย่างยาวนานยังส่งผลต่อคนรุ่นใหม่ที่ต้องการสร้างเนื้อสร้างตัว แต่ตัวระบบที่ไม่เอื้อต่อการxebibฐานะทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม เขาจึงมองว่าพรรคอนาคตใหม่เป็นความหวัง (McCargo. 2020) เช่นกรณีของ เพชร โปรแกรมเมอร์อายุ 28 ปี เขาชื่นชอบพรรคอนาคตใหม่เพราะเป็นพรรคเดียวที่กล้าขัดขืนต่อทหาร มีจุดยืนหนักแน่น เขาเพิ่งมาสนใจการเมืองไม่นานนี้ ช่วงก่อนรัฐประหาร 2557 เหตุที่สนใจก็เพราะอาจารย์ที่ปรึกษาแม้จะสอนเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์แต่ก็สนใจการเมืองมากพอปล่อยให้เขาสนใจไปด้วย เขาไม่ชอบทหารเพราะเขาเล่นนอเกม และที่ผ่านมามีไม่เคยไปร่วมชุมนุมกับฝ่ายไหนเลย แต่ดูสื่อทั้งสองฝั่ง(เหลือง/แดง) แต่ก็รู้สึกไม่ค่อยโอเคกับทั้งคู่ ไม่ว่าจะเป็นการปิดสนามบินหรือการชู่เผาบ้านเผาเมือง เขาไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรง นอกจากนี้บรรยากาศในที่ทำงานเขาก็คุยกันได้เรื่องการเมือง แม้คนก็ไม่ได้ตื่นตัวกันมากนัก รวมถึงคนรอบตัวส่วนใหญ่ไม่เอารัฐประหาร แต่ไม่ได้เชียร์อนาคตใหม่ทุกคน บางคนบอกว่าอนาคตใหม่ไม่ค่อยพูดเรื่องเศรษฐกิจก็เลยไปเลือกเศรษฐกิจใหม่ ซึ่งจะเห็นว่าคนในรุ่นของเขามองสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ หรือนโยบายเป็นตัวเลือกที่สำคัญ

นอกจากนี้เขายังติดตามการเมืองก็ติดตามห่าง ๆ ทั้งนี้เพราะมีการข่มขู่ คุกคาม มีคนที่อ้างตัวเป็นทหารบุกถึงโรงเรียน และทวิตเตอร์ก็มีการล่ากัน ซึ่งเขามองว่าหนทางที่ดีที่สุดคือ “เก็บตังค์ไปต่างประเทศน่าจะดีกว่า”

ไม่ต่างจากนุ่น ที่มีอาชีพรับจ้าง อายุ 48 ปี เธอสนใจการเมืองอยู่แล้วแต่ก่อนหน้านี้ไม่ได้ชอบพรรคไหนเพราะนโยบายไม่ค่อยได้ช่วยคนจน ส่วนที่สนับสนุนพรรคอนาคตใหม่เธอมองว่าที่พรรคมีนโยบายที่เกี่ยวกับประชาชน โดยเฉพาะแรงงานเกษตรกรคนยากจน ไม่ต่างปีทมาววรรณ

ลูกจ้างในโรงงาน อายุ 59 ปี เธอมองว่าพรรคนี้เป็นพรรคแห่งความหวัง เธอรู้สึกว่าจะเข้าถึงมากกว่าพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่ผ่านมา แม้แต่พรรคเพื่อไทยซึ่งรู้สึกมีส่วนร่วมได้มากกว่า โดยเธอรู้จักพรรคคนาคติใหม่และนโยบายผ่านโซเชียลมีเดีย เธอกล่าวว่า “รู้หมดว่าเขาจะทำอะไร”

นอกจากนี้แนวทางนโยบายเพื่อคนชายขอบ หรือคนที่ไม่ถูกนับ ก็เป็นทิศทางหนึ่งที่ทำให้คนหันมาเลือกพรรคคนาคติใหม่ ซึ่งวงพรรคที่ที่มีนโยบายทำนองนี้มักถูกมองว่าเป็นพรรคฝ่ายซ้าย ดังที่ ศิริลักษณ์ พนักงานบริษัท อายุ 26 ปี เธอเล่าว่าติดตามพรรคมาตั้งแต่แรกผ่านสื่อออนไลน์ ทั้งทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก เธอชอบเพราะเขาพูดในสิ่งที่คนอื่นไม่พูด พูดในสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคมแต่คนส่วนใหญ่มองข้ามหรือเคยชินทั้งที่ไม่ควรชิน เช่น เรื่องขยะ เรื่องคนทำงานดูแลความสะอาด ซึ่งคนเหล่านี้เป็นคนไม่ถูกนับในทางการเมือง รวมถึงเธอได้มีโอกาสไปต่างประเทศทั้งเกาหลี ญี่ปุ่น คนทำงานทำความสะอาดถนนมีความสุขกับงานของเขา เป็น professional แต่ของเรากคนทำงานได้โอกาสน้อยมาก ๆ อีกทั้ง แม่ของเธอทำงานในกรุงเทพฯ จึงเห็นว่าคนเหล่านี้ถูกมองข้ามและโดนเอาเปรียบ พรรคคนาคติใหม่พูดเรื่องแรงงานเรื่องการดูแลคนกลุ่มอื่น ๆ เธอจึงคิดว่า เป็นตัวเลือกที่ดีที่สุดเวลานี้¹¹

¹¹ ประชาไท สัมภาษณ์กับคน ‘อยู่ ไม่ เป็น’ ในงานพรรคคนาคติใหม่ (2562) <https://prachatai.com/journal/2019/11/85184>

ตาราง 1 กลุ่มคนต่างสถานะที่เข้ามาเป็นมวลชนพรรคอนาคตใหม่

ชื่อ	อายุ/ ปี	อาชีพ	ภูมิหลัง/บทบาท/ ความสนใจทางการเมือง	การติดต่อ สื่อสาร
ชลธร	23	ล่ามภาษาญี่ปุ่น	เธอมองว่าธนาธรเหมาะสมและเป็นทางออกที่ดีที่สุด โดยเธอเคยติดตามการเคลื่อนไหวของเสื้อแดง	เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์
ธีระ	25	นักประชาสัมพันธ์	เป็นพรรคที่มีอุดมการณ์ชัดเจนและอุดมการณ์นี้ก็มีเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง เป็นพรรคที่เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์	เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์
ลุงหนุ่ม ปทุม	67	-	ยึดมั่นตามระบอบประชาธิปไตยที่ผู้นำต้องมาจากการเลือกตั้งและความยินยอมจากประชาชนและธนาธรเป็นคนเดียวที่เสนอตัวเองเข้ามาเป็นทางออกโดยที่ไม่ต้องให้ผู้คนต้องมาเสียเลือดเสียเนื้อ ออกมาเคลื่อนไหวตามท้องถนนนั้น เขาออกมาเคลื่อนไหวตั้งแต่ปี 50 เห็นถึงความเสี่ยงในการที่ประชาชนออกมาเคลื่อนไหว	หนังสือพิมพ์และสื่อต่างๆ ลุงมีข้อจำกัดในโลกออนไลน์

ชื่อ	อายุ/ ปี	อาชีพ	ภูมิหลัง/บทบาท/ ความสนใจทางการเมือง	การติดต่อ สื่อสาร
มนตรี	77	ที่ปรึกษาบริษัท ด้านพลังงาน	40 ปีที่แล้วเป็นสมาชิกพรรค พลังใหม่ และเห็นถึงความไม่ เป็นธรรม รวมถึงนโยบาย ต่าง ๆ เรื่องพลังงานของพรรค	เฟซบุ๊กและ ทวิตเตอร์
เพชร	28	โปรแกรมเมอร์	พรรคเดียวที่กล้าขัดทหาร จุดยืนหนักแน่น เขาเพิ่งสนใจ การเมืองไม่นานมานี้ช่วงก่อน รัฐประหาร 2557 เล็กน้อย	เฟซบุ๊กและ ทวิตเตอร์
นุ้ม	48	รับจ้าง	ชอบก็เพราะนโยบายของเขา ที่เกี่ยวกับประชาชน โดยเฉพาะ แรงงานเกษตรกรคนยากจน โดยสนใจการเมืองอยู่แล้ว แต่ก่อนหน้านี้ไม่ได้ชอบพรรค ไหนเพราะนโยบายไม่ค่อยได้ ช่วยคนจน	สื่อออนไลน์
รุ่งอรุณ	75	แม่บ้าน เป็นคนชั้นกลาง ระดับกลาง	มีอุดมการณ์ที่ยึดมั่นประชาธิปไตย และมีความมั่นคงในเรื่องนี้ เมื่อก่อนเลือกพรรคไทยรักไทย เพื่อไทย ตอนปี 53 หรือตอน เรียกร้องเลือกตั้งก็ออกมา ชุมนุมด้วย อาจารย์ปิยนุตรก็ รู้จักมาก่อนบ้างเพราะติดตาม ผลงานวิชาการ เสวนาก็เคย ไปฟัง แต่ธนาธรเพิ่งรู้จักตอน ตั้งพรรค	สื่อออนไลน์

ชื่อ	อายุ/ ปี	อาชีพ	ภูมิหลัง/บทบาท/ ความสนใจทางการเมือง	การติดต่อ สื่อสาร
ปัทมา วรรณ	59	ลูกจ้างโรงงาน	พรรคนี้เป็นพรรคแห่งความหวัง	เฟซบุ๊กและ ทวิตเตอร์
เกี้ยว	36	ล่ามภาษาญี่ปุ่น	พรรคนี้เป็นพรรคเดียวที่กล้าสู้ เพื่อประชาชน ประชุมสภาเห็น ชัดเจน มีพรรคเดียวที่กล้าสวน พ.ร.ก. โยกย้ายกำลังพล สนใจ การเมืองตั้งแต่สมัยเรียนศิลป ศาสตร์ธรรมศาสตร์	เฟซบุ๊กและ ทวิตเตอร์
วรรณ กิจ	62	-	สนับสนุนมาตั้งแต่ไทยรักไทย พลังประชาชน เพื่อไทยแล้ว แต่พวกเขามีข้อจำกัดในการ เดินทางต่อเพื่อเปลี่ยนโครง สร้างของประเทศ พรรคอนาคต ใหม่เขาจะเปลี่ยนโครงสร้าง การบริหารงานของประเทศให้ ประชาชนส่วนใหญ่มีสิทธิ์ มีเสียงแท้จริง	สื่อออนไลน์
ศิริ ลักษณ์	26	พนักงานบริษัท	คิดว่าน่าสนใจ อยากรู้ว่าใน งานจะมีอะไรบ้าง ติดตาม พรรคมาตั้งแต่แรก ชอบเพราะ เขาพูดในสิ่งที่คนอื่นไม่พูด พูดในสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคม แต่คนส่วนใหญ่มองข้ามหรือ เคยชินทั้งที่ไม่ควรชิน เช่น เรื่อง ชยะ เรื่องคนทำงานดูแลความ สะอาด	เฟซบุ๊กและ ทวิตเตอร์

(ที่มา: กลุ่มตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ของประเทศไทย 2562ก; ข)

กล่าวได้ว่ากลุ่มคนที่เข้าไปสนับสนุนพรรคอนาคตใหม่สามารถแยกออกเป็นคน 2 กลุ่มใหญ่ (ดูจากข้อมูลข้างต้นและตาราง 1) คือ กลุ่มที่หนึ่ง กลุ่มคนที่เคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมั่นในอุดมการณ์ระบบประชาธิปไตย เคยสนับสนุนพรรคไทยรักไทย พลังประชาชน และเพื่อไทยมาอย่างต่อเนื่อง และเห็นว่าพรรคอนาคตใหม่คือพรรคทางเลือกในเชิงอุดมการณ์ที่เข้มแข็ง จึงหันมาสนับสนุนพรรคนี้แทนกลุ่มที่สอง คนรุ่นใหม่ที่สนใจการเมือง และฟังจะสนใจการเมือง คนกลุ่มนี้เชื่อมั่นว่าธรรมาธิปไตยและพรรคอนาคตใหม่จะสามารถบริหารประเทศ และมีอุดมการณ์ ทำให้เป็นความหวังที่จะพัฒนาประเทศได้ จากความชื่นชอบในหัวหน้าพรรค หรือคนอื่น คนกลุ่มนี้ได้เข้ามาร่วมเคลื่อนไหวกับพรรคในลักษณะต่าง ๆ ผ่านทางเครือข่ายออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ และผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ รวมทั้งเป็นฐานคะแนนในการเลือกตั้ง ส่งผลให้พรรคได้รับคะแนนจำนวนมาก โดยอาศัยพร้อมกันของผู้สนับสนุนเป็นอาชีพอิสระ ที่ไม่ยึดโยงอยู่ในระบบราชการที่ได้ประโยชน์จากการรัฐประหาร เขาเหล่านี้อยู่ในภาคที่มีความเสี่ยงแตกต่างกัน ไม่มีอภิสิทธิ์ในเรื่องต่าง ๆ มากนัก จึงมีความหวังว่าระบอบประชาธิปไตยจะสร้างทางเลือกและเสรีภาพในชีวิต ดังกรณีที่ปีทมาวรรณบอกว่า “พรรคนี้เป็นพรรคแห่งความหวัง” (McCargo. 2020) จะเห็นว่าคนที่สนับสนุนพรรคอนาคตใหม่ไม่ได้มีแต่คนรุ่นใหม่ในสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เท่านั้น แต่มีคนหลากหลายอายุ หลายชนชั้นแต่มีอุดมการณ์คล้าย ๆ กัน พรรคอนาคตใหม่โดยนัยนี้จึงเป็นตัวแทนอุดมการณ์ฝ่ายก้าวหน้า จนมีคำกล่าวว่าเขาคือ “ทายาทของคณะราษฎร”¹² ที่เป็นทั้งทิศทางตรงนำของการเปลี่ยนแปลงและข้อกล่าวหาว่าล้มเจ้าอยู่ในที (อนุสรณ์ อุณโณ. 2564)

¹² สัมภาษณ์นักเรียน นักศึกษาในค่ายพรรคอนาคตใหม่เมื่อวันที่ 17-18 มกราคม 2563 ณ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

5. สรุป

ลักษณะทางการเมืองในช่วงนั้นการเมืองที่สัมพันธ์กับระบบตัวแทนในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองในทศวรรษ 2470-2520 ซึ่งแม้จะพัฒนาการทางการเมืองที่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในหลายรูปแบบ แต่ก็ไม่สามารถกำหนดทิศทางการเมืองได้ การเมืองสัมพันธ์กับกลุ่มชนชั้นนำไม่กี่กลุ่มที่หมุนเวียนเปลี่ยนหน้าเข้ามาในโครงสร้างอำนาจ แต่ภายหลังทศวรรษ 2520 มีขบวนการภาคประชาชนเข้ามาคานอำนาจรัฐและสร้างการมีส่วนร่วมให้ประชาชน และจุดพลิกกลับของดุลอำนาจที่สำคัญคือ การออกแบบโครงสร้างทางการเมืองในรัฐธรรมนูญ 2540 ที่เป็น “การเมือง/ประชาธิปไตยที่กินได้” ก่อให้เกิดนโยบายประชานิยมทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวของคนรากหญ้าในชนบทอย่างกว้างขวาง แต่อย่างไรก็ตามการเมืองใน 3 ทศวรรษที่ผ่านมาเป็นการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวในพื้นที่ สัมพันธ์กับโครงสร้างอำนาจและการจัดตั้งมวลชนอย่างซับซ้อน

พื้นที่ออนไลน์ได้เปิดพื้นที่ให้คนที่แตกต่างกันในแง่สถานะความคิด และวิถีชีวิต เข้ามาเชื่อมต่อกันด้วยความสนใจ หรือประเด็นร่วมกันในหลายระดับ และสามารถสร้างพื้นที่การเมืองของการเคลื่อนไหวเชื่อมต่อกันในการเลือกตั้ง ซึ่งจะเห็นว่าการเลือกตั้งวันที่ 24 มีนาคม 2562 พรรคการเมืองต่าง ๆ ได้ใช้พื้นที่ออนไลน์ในการหาเสียงอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะพรรคอนาคตใหม่ที่ได้รับความนิยมสูง ซึ่งการต่อสู้ในโลกออนไลน์ได้กลายมาเป็นสมรภูมิสำคัญในการสร้างวาระทางการเมืองและสถาปนาอำนาจนำของคนกลุ่มต่าง ๆ พื้นที่การเมืองในระดับพื้นผิวแม้จะมีความสำคัญ เช่น กรณีของการตั้งเวทีปราศรัยหาเสียงที่เป็นกระบวนการทางการเมืองแบบเก่าก็ลดความสำคัญลงไป แสดงให้เห็นว่าการเมืองในสองระนาบคือ พื้นที่ออนไลน์ในกรณีของพรรคอนาคตใหม่ และการเมืองพื้นผิวในกรณีของพรรคเพื่อไทยและพรรคพลังประชารัฐ ต่างแย่งชิงพื้นที่กันอย่าง

มีนัยสำคัญ ซึ่งสัมพันธ์กับการเข้าถึงสื่อและอายุ ที่นำไปสู่ทัศนคติทางการเมืองที่แตกต่างกันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทย

พื้นที่ออนไลน์มีความสำคัญและเป็นพื้นที่ใหม่ในการสื่อสารของคนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเข้ามาสร้างนิยามและความหมาย เป็นสมรภูมิของการต่อสู้ใหม่ ไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่จะสามารถผูกขาดวาระที่จะเสนอได้ ซึ่งนำมาสู่การเปลี่ยนภูมิทัศน์ทางการเมืองใหม่ในสังคมไทย ที่คนหน้าใหม่ทางการเมืองได้เข้ามามีส่วนร่วม ทุกคนสามารถเป็นผู้กระทำการได้อย่างอิสระโดยสัมพันธ์ แม้ว่าพื้นที่ออนไลน์ของช่วงวัยต่าง ๆ จะแตกต่างกันโดยคนที่อายุน้อยอาศัยพื้นที่ที่วิตเตอร์และเฟซบุ๊กในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งพื้นที่ทั้งสองแบบเป็นพื้นที่ของการปะทะประสานไม่มีใครควบคุมประเด็นในการถกเถียงได้ ซึ่งจะเห็นได้จากกรณีของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ที่เข้ามาสู่พื้นที่ที่ไม่คุ้นเคย ท้ายที่สุดไม่สามารถสร้างอำนาจนำในการเสนอประเด็นได้ กลายเป็นเพียงคนแกในโลกออนไลน์ทั้งที่ก่อนหน้านี้เขาอยู่ในสถานะปัญญาชนที่มีพลังในการกำหนดทิศทางของสังคม แตกต่างจากเสรีพิสุทธ์ เตมียาเวสที่สามารถสร้างตัวตนใหม่ในพื้นที่ใหม่และกลายเป็นขวัญใจวัยรุ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่การเมืองในโลกออนไลน์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับอายุที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อนแต่ขึ้นอยู่กับประเด็นที่นำเสนอด้วยอย่างมีนัยสำคัญ

อาจกล่าวได้ว่าอายุในโลกออนไลน์ “อายุเป็นเพียงตัวเลข” เพราะการกำหนดทิศทางทางการเมืองของคนแต่ละกลุ่มขึ้นอยู่กับทัศนคติ และวิถีชีวิตที่คนกลุ่มต่าง ๆ ประสบพบเจอ อาทิเช่น คนที่ชื่นชอบพรรคอนาคตใหม่ที่มิทุกเพศทุกวัย และส่วนหนึ่งคือกลุ่มเสื้อแดงเดิม ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการเมืองในระดับโครงสร้างที่หันมาเลือกพรรคอนาคตใหม่แทนพรรคเพื่อไทย เพราะเห็นว่าพรรคอนาคตใหม่มีแนวทางที่ชัดเจนกว่าพรรคเพื่อไทยในเรื่องการปฏิรูปทหาร สถาบันพระมหากษัตริย์ ฯลฯ สื่อออนไลน์เป็นเหมือนสื่อและพื้นที่ที่ทำให้คนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันสามารถเข้ามา

ปฏิสังสรรค์กันมากขึ้น อีกทั้งเป็นพื้นที่เปิดที่ทุกคนจะหลุดพ้นไปจากการควบคุมของรัฐและอำนาจในโครงสร้างปกติ

เห็นได้จากกรณีของทวิตเตอร์ที่ไม่สามารถระบุตัวตนได้ สื่อสารเป็นวลีสั้น ๆ ที่คนรุ่นใหม่ได้สร้างเป็นพื้นที่ในการสื่อสารและแสดงปฏิกิริยาต่อการเมืองในสภาวะต่าง ๆ ซึ่งคนที่จะเข้าใจสารนั้น ต้องมีฐานคิดและอารมณ์ร่วมบางอย่างในกรณีนั้น ๆ ซึ่งนำมาสู่ปฏิบัติการบางอย่างเช่น #โตแล้วเลือกเองได้ ที่สื่ออารมณ์ความรู้สึกคับข้องทางการเมือง และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พรรคอนาคตใหม่รับเลือกตั้งจำนวนมากเกินกว่าที่คาดหมาย พื้นที่ทวิตเตอร์ได้กลายเป็นพื้นที่ปลดปล่อยของชาวทวิภพที่รัฐยากจะจัดการ การเปลี่ยนภูมิทัศน์ทางการเมืองไทยภายใต้เครื่องมือการสื่อสารที่หลากหลาย นำมาสู่การต่อสู้ในเชิงอุดมการณ์ที่ชัดเจน มิได้เป็นการต่อสู้ของคนต่างรุ่นเท่านั้น เพราะจะเห็นในฝ่ายต่าง ๆ มีกลุ่มคนที่หลากหลาย อีกทั้งเป็นการต่อสู้ในโลกเสมือนที่เหนือการควบคุมของรัฐ ไม่มีการผูกขาดการอธิบายโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างที่เป็นมา แม้ว่าเครื่องมือของแต่ละฝ่ายจะเหมือนกันแต่ก็เข้าถึงกลุ่มคนต่างกัน ซึ่งการต่อสู้ครั้งนี้ได้เปลี่ยนภูมิทัศน์ทางการเมืองไทยจาก 2 ทศวรรษก่อนหน้าได้อย่างมีนัยสำคัญ

แต่ทศวรรษ 2560 ได้เกิดการเมืองที่อาศัยโลกออนไลน์ในการเชื่อมต่อสัมพันธ์และสร้างพื้นที่เชื่อมร้อยคนกลุ่มต่าง ๆ เข้ามาเคลื่อนไหวแบบ “ไร้ตัวตน” (Anonymous) ส่วนหนึ่งได้ขยายพื้นที่เหนือการควบคุมของรัฐและสร้างการเชื่อมต่อผ่านสื่อแบบต่าง ๆ ทำให้พื้นที่การเมืองขยายตัวกว้างขวางออกไป ภูมิทัศน์การเมืองในพื้นที่ออนไลน์ได้นำมาสู่การเคลื่อนไหวที่ไร้ตัวตนและไม่จำกัดขอบเขต ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวไร้รูปแบบ ปรากฏจากการจัดตั้งซึ่งต่างจากการเมืองในทศวรรษก่อนหน้า

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. (2564). สงครามเย็น(ใน)ระหว่าง โบว์ขาว. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ชัยพงษ์ สำเนียง. (2562). พื้นที่การเมืองในชีวิตประจำวันและการต่อรองธรรมาภิบาล
ท้องถิ่น: กรณีศึกษาการจัดการทรัพยากรขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นภาคเหนือ. คุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2563). ต่างรุ่น ต่างโลก ต่างอุดมการณ์: ภูมิทัศน์การเมืองไทยระยะ
เปลี่ยนผ่าน. โครงการวิจัยภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย
(Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0. สำนักงานการวิจัย
แห่งชาติ.
- อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุณินทร์พันธุ์. (2539). บรรณธิการ. ระบบอุปถัมภ์.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2559). โลกโซเชี่ยล' กับ 'โรคซึมเศร้า'. กรุงเทพธุรกิจ.
(สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2562) จาก https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/637547?fbclid=IwAR3njglwLfeFTaRkok72QKle4dcFUGiCcd85IWDdem_ltteKI4RdJsnU6ps (22 เมษายน 2559)
- อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2527). สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-
2416. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; มูลนิธิตำราสังคม
ศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย ยุกติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวัครพันธุ์. (2556). ทบทวน
ภูมิทัศน์การเมืองไทย. เชียงใหม่: แผนงานสร้างเสริมนโยบาย
สาธารณะที่ดี (นสธ.) สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.

- อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ. (2564). ให้มันจบที่รุ่นเรา: ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย. รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1. โครงการวิจัยภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- อัจฉรา รัญชติธรรม. (2562). #ใหญ่กว่าที่คิด: ทวิตการเมืองของคนรุ่นใหม่. เสนอในงานประชุมวิชาการประจำปี 2562 ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ “วิกฤติความรู้? มานุษยวิทยาสถาธารณะ: 72 ปี อานันท์ กาญจนพันธุ์” 20 ธันวาคม 2562 อาคาร 3 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาอังกฤษ

- Dainotti et al. (2011). “Analysis of Country-wide Internet Outages Caused by Censorship”. ACM.Gladwell, Malcolm.
- _____. (2010). Small Change: Why the revolution will not be tweeted. The New Yorker. October 4, 2010. (Online) <https://bit.ly/36k1bRg>
- Gramsci, Antonio. (1985). Antonio Gramsci: Selections from Cultural Writings, edited by David Forgacs and Geoffrey Nowell-Smith. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Haas, Mark L. and Lesc, David W. (2013). The Arab Spring, Change and Resistance in the Middle. USA: Westview Press in boulder., Colorado.
- Hynnä, Kaisu, Lehto, Mari and Paasonen, Susanna. (2019). “Affective Body Politics of Social Media,” Social Media + Society 5(4).
- Hindman, Matthew. (2008). The Myth of Digital Democracy Princeton. NJ: Princeton University Press.
- Marin, Ignacio Garcia. (2011). Political Participation, Democracy and Internet Ithaca: Cornell University Press.

McCargo, Duncan. (2020). Future Forward : the rise and fall of a Thai political party. Copenhagen, Denmark : NIAS Press.

Miller, Daniel. (2562). (ฐณัฐ จินดานนท์: แปล) Why We Post: ส่องวัฒนธรรมโซเชียลมีเดียผ่านมานุษยวิทยาดิจิทัล. กรุงเทพฯ ฯ : bookscape.

Miller, Daniel. (2016). How the World Changed Social Media. London : UCL Press.

Soja, Edward W. (1996). Thirdspace : Journey to Los Angeles and Other Real – and– Imagined Places. Oxford : Blackwell.

สื่อออนไลน์

บีบีซีไทย. (2562ก).. “ทวิตเตอร์ คือ ผนังห้องน้ำในศตวรรษที่ 21 แต่มันเป็นฝาผนังที่เข้าถึงคนได้ล้าน ๆ คน...” วันที่ 3 ตุลาคม 2562 <https://www.bbc.com/thai/thailand-49919169>

_____. (2562ข). ผลเลือกตั้ง 2562 : กกต แดงผลเลือกตั้ง 100% คะแนนมหาชนของ พปชร. พุ่งเป็น 8.4 ล้านเสียง (28 มีนาคม 2019) <https://www.bbc.com/thai/thailand-47730271>

ประชาชาติธุรกิจ. (มปป.). “มท.เผยคนไทยมีสิทธิเลือกตั้ง 51.4 ล้านคน คนรุ่นใหม่ 7.3 ล้านคน” สืบค้นวันที่ 20 มกราคม 2563 <https://www.prachachat.net/politics/news-295810>

ประชาไท. (2562ก). สุ่มคุยกับคน ‘อยู่ไม่ เป็น’ ในงานพรรคอนาคตใหม่. สืบค้นวันที่ 20 มกราคม 2563 <https://prachatai.com/journal/2019/11/85184>

_____. (2562ข). งาน ‘1 ปี อนาคตใหม่’ คึกคัก ผู้ร่วมกิจกรรมหนุนทำงานในสภา มากกว่าข้างนอก หวั่นสูญเสียอีก. สืบค้นวันที่ 20 มกราคม 2563 <https://prachatai.com/journal/2019/06/82866>

ปรัวิชญ์ วัฒนสุข. (มปป.). คะแนนจากคนรุ่นใหม่สำคัญอย่างไรต่อการเลือกตั้งครั้งนี้? สืบค้นวันที่ 20 มกราคม 2563 <https://www.kpi-corner.com/content/5883/content310161-1>

- พรรคอนาคตใหม่ - Future Forward. (มปป.) สืบค้นวันที่ 30 มีนาคม 2563
<https://www.facebook.com/FWPThailand/>
- พรรคพลังประชารัฐ. (มปป.). สืบค้นวันที่ 30 มีนาคม 2563 <https://www.facebook.com/PPRPThailand/>
- พระราชโองการ ใน <https://www.lapluangprangchannel.com/?p=11405>
อรรษา หล่อวัฒนตระกูล. (2562). “ผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกกับพลังคนรุ่นใหม่ในวันที่มีการเมืองไทยแปรผัน”
- ประชาไท สืบค้นวันที่ 20 มกราคม 2563 <https://prachatai.com/journal/2019/03/81669>
- ไอที 24 ชั่วโมง. (2558). เผยสถิติประชากร Facebook ไทย มากเป็นอันดับ 3 ของอาเซียน. สืบค้นวันที่ 20 มกราคม 2563 <https://www.it24hrs.com/2015/facebook-population-aec-2015/>
- Brand Buffet 2562 ภาพสะท้อนพลังคนรุ่นใหม่ เมื่อเทรนด์ทวิตเตอร์ไทย ในวันที่ “เรื่องการเมือง” ติด 5 อันดับแรกรวด <https://www.brandbuffet.in.th/2019/02/trend-twitter-8-feb-2019/>
- WorkPoint news. (2562). #บัตรเกิดใหม่ในหีบ ขึ้นอันดับ 1 เทรนด์ทวิตฯ ไทย หลัง กกต.แถลงผลเลือกตั้ง ส.ส. 2562 (เผยแพร่ 28 มีนาคม 2019)
<https://workpointnews.com/2019/03/28/%E0%B8%9A%E0%B8%B1>
<https://napoleoncat.com/stats/facebook-users-in-thailand/2019/09>